

Cengiz Dağcı

Edebiyata dair çalışmalarının hazırlık yılları olan bu dönemden sonra Cengiz Dağcı Pedagoji Enstitüsü öğrenciliği sırasında bilinç kazanmaya başlamıştır. Gözlemleri bir arkadaşının da etkisiyle dikkatini Kırım tarihine yöneltmiş, Kırım Hanlık dönemini anlatan bir kitap yazmayı düşünmüş, yüreğinde vatanına ve tarihine karşı bir sevgi ateşi doğmuştur. Pedagoji Enstitüsü yıllarında *Gençlik* dergisiyle aynı çatı altında bulunan *Komsomolets* gazetesinde çalışmış, bir yaz tatilinde gazete için röportaj yapmak üzere eski Kırım Hanlığı'nın başşehri Bahçesaray'a yaptığı gezide şehre ait kalıntılardan etkilenerek "Söyleyin Duvarlar" adlı şiirini yazmıştır. Ancak *Edebiyat Mecmuası*'na verdiği şiir olduğu gibi basılmamıştır. 1939'da kaleme aldığı "Yangın" başlıklı uzun hikâyesini okuyan bir yakınının tavsiyesiyle hikâyeye önem vermiş, Dostoyevski'nin eserlerini okuduktan sonra şiirden iyice uzaklaşmış, ancak çalıştığı gazete aracılığıyla bazı halk şairlerine ait şiirlerin derlenmesinde rol almıştır.

Londra'ya gittikten sonra bir ara Türkiye'ye yerleşmeyi düşünen Dağcı, bir arkadaşı vasıtasıyla okuduğu Türk yazarlarının eserlerindeki Türkçe'yi benimseyip kendi eserlerini Türkiye Türkçesi'yle yazmaya karar vermiştir. 1946'da Kırım Tatar Türkçesi'yle yazdığı *Sadık Turan'ın Hatıraları* adlı eserini Türkiye Türkçesi'yle yeniden kaleme almıştır. 1956'da Türkiye'ye *Varlık* dergisine yolladığı "Arkadaşım Maksudof" adlı uzun hikâyesi Yaşar Nabi'nin ilgisini çekince bazı dil pürüzlerinin giderilmesi halinde *Varlık* Yayınları arasında yayımlanabileceğini haber alması üzerine elindeki *Sadık Turan'ın Hatıraları*'nı göndermiştir. Eser Ziya Osman Saba tarafından bazı ifadeleri düzeltilerek *Korkunç Yıllar* adıyla basılmış (1956), böylece asıl tanınacağı roman dalında ardarda eserler vermeye başlamıştır.

Cengiz Dağcı, romanlarında XX. yüzyılda Kırım Türkleri'nin Sovyet zulmü altındaki hayatını anlatır. Bu eserlerde bir çığlık ortamında insanın kendini arayışı, zulme baş kaldırma haysiyetini kazanması gibi evrensel boyutlar hissedilmektedir. Onun şahsına ve yaşayışına dair yazdıklarında âdeta Kırım Türklüğü'nün macerası temsil edilir. Bunların bir kısmı anı-roman özelliği taşır. Ancak roman kahramanlarıyla yazarın birebir özdeşleştirilmesi biyografisinde bazı yanlış sonuçlara varılmasına yol açmıştır. Bu tür biyografik hatalar onunla ilgili kaynaklarda uzun süre devam etmiş, bunların bazılarında *Hatıralarda Cengiz Dağcı* kitabında değinmiştir. Dilini anayurdu olarak benimseyen yazar Kırım acılarını abartısız bir üslupla yazmış, Kırım'a dönüşü anlattığı son iki hikâyesinde bile bu sadelikten uzaklaşmamıştır. Dağcı'nın millet sevgisi ve milliyetçiliği insanidir. İlk eserlerinden başlayarak kademe kademe psikolojik bir derinleşme görülür. Kendi dönemi dışına çıkan tek romanı *Genç Temuçin*'dir. Bir İngiliz hikâyesinden romanlaştırdığı Markus dizisini oluşturan üç romanı hariç hep Kırım konusu etrafında gelişen eserler vermiş, romanlarında hâtıra ve mektup türlerinin anlatım kalıplarından da yararlanmış. *Anneme Mektuplar* adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği'nin roman ödülünü kazanan Cengiz Dağcı hakkında Türkiye üniversitelerinde çok sayıda doktora ve yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

Eserleri. Roman: *Korkunç Yıllar* (İstanbul 1956), *Yurdunu Kaybeden Adam* (İstanbul 1957), *Onlar da İnsandı* (İstanbul 1958), *Ölüm ve Korku Günleri* (İstanbul 1962), *O Topraklar Bizimdi: Kolhozda Hayat* (İstanbul 1966), *Dönüş* (İstanbul 1968), *Genç Temuçin* (İstanbul 1969), *Badem Dalında Asılı Bebekler* (İstanbul 1970), *Üşüyen Sokak* (İstanbul 1972), *Anneme Mektuplar* (İstanbul 1988), *Benim Gibi Biri* (İstanbul 1988), *Yoldaşlar* (İstanbul 1992), *Biz Beraber Geçtik Bu Yolu* (İstanbul 1996), *Bay Markus Burton'un Köpeği* (İstanbul 1998), *Bay John Marple'in Son Yolculuğu* (İstanbul 1998), *Oy Markus Oy!* (İstanbul 2000), *Rüyalarda: Ana ve Küçük Alimcan* (İstanbul 2001). **Hikâye / Anlatı:** *Halukun Defterinden ve Londra Mektupları* (Ankara 1996). **Anı:** *Yansılar I-IV* (İstanbul 1988-1993), *Ben ve İçimdeki Ben (Yansılardan Kalan 5)* (İstanbul 1994), *Hatıralarda Cengiz Dağcı* (İstanbul 1998), *Regina* (İstanbul 2000).

BİBLİYOGRAFYA :

İsa Kocakaplan, *Cengiz Dağcı'nın Dört Romanı*, Ankara 1992; a.mlf., *Kırım'dan Londra'ya Cengiz Dağcı*, İstanbul 1998; a.mlf., *Kırım'ın Ebedî Sesi Cengiz Dağcı*, İstanbul 2010; İbrahim Şahin, *Cengiz Dağcı'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1996; Bellek, *İnsan, Eser: Cengiz Dağcı* (haz. Emel Kefeli – Nesrin Sarıahmetoğlu), İstanbul 2011; "Dağcı, Cengiz", *TDEA*, II, 181-182; "Dağcı, Cengiz", *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, I, 257.

ÂLİM KAHRAMAN

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü

(1914-2008)

Cumhuriyet devri şairi.

İstanbul Ortaköy'de dünyaya geldi, asıl adı Mehmet Fazıl'dır. Subay olan babası Hasan Hüsnü Bey'in görevi dolayısıyla ilk ve orta öğrenimini Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde sürdürdü. Babasının isteğiyle girdiği Kuleli Askerî Lisesi'nin ardından Kara Harp Okulu'ndan mezun oldu (1935). Atış Okulu'ndaki eğitimini tamamladıktan sonra piyade subayı olarak Erzurum'a tayin edildi (1936), bir süre Iğdır'da kaldı. II. Dünya Savaşı sırasında Trakya'da görev yaptı (1940-1945). 1950'de askerlikten ayrıldı. Önce Basın Yayın ve Turizm Müdürlüğü'nde çalıştı, ardından iş müfettişi olarak Çalışma Bakanlığı'na girdi ve buradan emekli oldu (1959). Bu tarihten itibaren İstanbul'da önce Aksaray'da, daha sonra Vezneciler'de açtığı Kitap Kitabevi ve yayınlarnı, 1970'te kapanışına kadar yönetti. Aynı yıllarda Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyeliğinde bulundu. 15 Ekim 2008'de İstanbul'da öldü ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Çocukluk yılları kültürlü bir aile ortamında geçen Fazıl Hüsnü ilk şiir denemelerinin ardından lise yıllarında kendini bütününü şiire ve edebiyata verir. 1930'lu yıllarda *Varlık* dergisinde yayımlanan şiirleriyle edebiyat çevrelerinde adı duyulmaya başlar. Kara Harp Okulu'ndan mezun olduğu gün yayımlanan *Havaya Çizilen Dünya* adlı ilk şiir kitabı ile daha geniş bir çevrenin ilgisini çekmeyi başarır. Edebiyat dünyasında adı esas olarak *Çocuk ve Allah* ile benimsenir (1940). Sonraki yıllarda *Yücel*, *İnkılâpçı Gençlik*, *Türk Dili*, *Yeditepe*, *Çağrı*, *Türk Yurdu*, *Yelken*, *Edebiyat Dünyası*, *Papirüs*, *Sanat Olayı*, *Dost* ve *Gösteri* gibi dergilerde şiirleri yayımlanır. 1951'de Ankara'da *Çocuk ve Yuva* adlı dergide çocuk şiirleri de çıkmış, Kitap Kitabevi'ni yönettiği sırada *Türkçe* adıyla kırk üç sayı devam eden bir dergi

Fazıl Hüsnü
Dağlarca

çıkarmıştır (Ocak 1960 – Temmuz 1964). Son günlerine kadar âdeta bir alışkanlık halinde kolayca şiir yazmayı sürdüren Fazıl Hüsnü'nün şiir kitaplarının sayısı yetmişi bulur.

Uzun bir süreci kapsayan şiir hayatı boyunca güçlü yeteneğiyle Türk şiirinin mevcut imkânlarından da yararlanan Dağlarca'nın ilk şiirlerinde heceyi kullanma tekniği bakımından Beş Hececiler'in, metafizik ve kozmik temalar yönünden Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı ve Ahmet Muhip Dranas'ın etkisinden söz edilmiştir. Asker olarak özellikle Doğu Anadolu'da görev yaptığı sırada gece nöbetlerinde dağlarda bayırlarda tabiatla, yıldızlarla, kozmik âlemle iç içe yaşayan Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah*'taki şiirleri bütün şiir hayatında açık biçimde belirleyici bir yere sahiptir. Bu eserin temelinde zengin ve muhteşem hayallerle kâinat ve insan arasındaki gizemli ilişki yer alır. Dil ve yapı bakımından şiirinin yolunu açtığı bu eserden sonra aklı olanın öne çıktığı bir alana kaymış, tarihsel ve aktüel konuları da kucaklayan şiiri bir bakıma Cumhuriyet modernleşmesini ortaya koymuştur. Dağlarca'nın şiir hayatında şiirlerindeki temaların çeşitliliği dikkati çeker. Bunları lirik ve felsefi konulu şiirler, zaman, kâinat, hayat ve ölüm gibi temaların yoğun olduğu metafizik içerikli şiirler, destanlar, sosyal ve politik muhtevalı şiirlerle çocuk şiirleri şeklinde gruplandırmak mümkündür.

İnsanlık tarihi kadar eski olan varlık ötesine kaçma duygusu, kozmik âlemin özü, sebebi belirsiz korkular, sonsuzluk özlemi gibi birtakım hayalleri ve sembolleri kendine has bir ifade biçimiyle ortaya koyan Dağlarca'nın şiiri Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin dikkate değer örnekleri olarak kabul edilmiştir. Dağlarca insanoğlunun ölüm trajedisi karşısındaki acizini çok güzel yakalamış, vatan sevgisiyle vatan savunmasını da destanlarında dile getirmiştir.

Türk şiirinde Batı şiiri etkisiyle özellikle 1950'li yıllardan sonra yoğun biçimde görülen bilinç altı ve serbest çağrışımlara dayalı gerçek üstücü akıma çok benzeyen Dağlarca'nın şiiri böyle bir duyuş tarzının dışında kendiliğinden ortaya çıkmış ve zamanla geliştirilmiş, tamamen kendine özgü bir anlayışı yansıtır. Dağlarca, "Türkçem benim ses bayrağım" mısraını bir şiir kitabına isim yapmış, 1960'lı yıllardan sonra günlük politik konuları da işlemiş, Batı sömürgeciliğini hedef alan şiirler yanında bir kısım slogan şiirleri yazmaktan da geri kalmamıştır. Hayatı boyunca birçok ödül alan Dağlarca'nın kitaplarının bir kısmı çeşitli dillere çevrilmiş olup çocuk şiirleriyle beraber sayısı 100'ün üzerindedir. Şiirlerinden yapılan seçmeler Talât Sait Halman tarafından *Selected Poems* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir (Pittsburg 1969).

Şiir Kitaplarından Bazıları: *Hava-ya Çizilen Dünya* (1935), *Çocuk ve Allah* (1940), *Daha* (1943), *Çakırın Destanı* (1945), *Taş Devri* (1945), *Üç Şehitler Destanı* (1949), *Toprak Ana* (1950), *Samsun'dan Ankara'ya* (1951), *İstanbul Fetih Destanı* (1953), *Anıtkabir* (1953), *Âsu* (1955), *Batı Acısı* (1958), *Cezayir Türküsü* (1961), *Türk Olmak* (1963), *Yedi Memetler* (1964), *Çanakkale Destanı* (1965), *Malazgirt Ululaması* (1971), *Kınalı Kuzu Ağıdı* (1972), *Yunus Emre'de Olmak* (1981), *Şeyh Galib'e Çiçekler* (1985), *Türkçem Benim Ses Bayrağım* (1985), *Yurdana-Nene Hatun Görüntüsü* (1987), *İçimdeki Şiir Hayvanı* (2007), *Arkası Siz* (2007), *Genç* (2007). **Çocuk Şiirleri:** *Açıl Susam Açıl* (1967), *Dört Kanatlı Kuş* (1970), *Yeryüzü Çocukları* (1974), *Yaramaz Sözcükler* (1979), *Şeker Yiyen Resimler* (1980), *Kaçan Ayılar Ülkesinde* (1982), *Oyun Okulu* (1999), *Cin ile Cin-cik* (2000).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, İstanbul 1975, s. 159-173; Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı: 1923-1950*, Ankara 1993, s. 583-601; Ahmet Soysal, *Arzu ve Varlık: Dağlarca'ya Bakışlar*, İstanbul 1999; Cemal Süreya, *Toplu Yazılar I: Şapkam Dolu Çiçekle ve Şiir Üzerine Yazılar*, İstanbul 2000, s. 59-70; İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul 2001, s. 74-76; Ramazan Korkmaz – Tarık Özcan, "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı: 1839-2000* (ed. Ramazan Korkmaz), Ankara 2004, s. 273-275; Mustafa Miyasoğlu, "Dağlarca, Fazıl Hüsnü", *TDEA*, II, 182-184; "Dağlarca, Fazıl Hüsnü", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, I, 257-262 (eserlerinin tam listesi).

ÂLİM KAHRAMAN

DAL, Safer
(1926-1999)

Halvetî-Cerrâhî şeyhi.

İstanbul Eğrikapı'da doğdu. Babası, Arnavut Debresi Zerkan (Zerqan) nahiyesi Strikçan (Sudencan) köyünde Sulalar (Süleymanoğulları) diye meşhur bir aileye mensup olan Sâdık Ramazan Efendi'dir. Annesi Ülker Hanım baba tarafından Emîr Sultan soyundan Çanakkale şehidi bir babanın kızıdır, Bulgaristan'ın Ziştov şehrinde Rüstemoğulları diye bilinen bir aileden gelmektedir. Safer Dal, II. Dünya Savaşı'nın olumsuz şartları yüzünden ortaokulu tamamlamadı. Gençlik yıllarında babasından öğrendiği helvacılıkta ve muhtelif işlerde çalıştı. 1950'de askerden dönünce Haliç'teki Câmialtı Tersanesi'nde işe başladı. Sonraki yıllarda Beyazıt'ta pastanelik ve düğün salonu işletmeciliği yaptı. 1950'de Tophane'deki Kâdirihâne şeyhi Gavsî Efendi ve Kasımpaşa'daki Aynî Ali Baba Dergâhî Kâdirî-Rifâî şeyhi Muhyiddin Ensârî Efendi'nin sohbetlerine katıldı. İstanbul'un meşhur vâizlerinden Büyük Cemal Efendi'nin (Öğüt) vaazlarını takip etti. İstanbul tekkeleri ve tasavvuf kültürü konusunda Cemalettin Server Revnakoğlu'ndan faydalandı, çalışmalarında kendisine yardımcı oldu. 1953'te bir mürşide bağlanma arzusu içinde iken şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin yeğeni Nakşibendiyye tarikatından Sabri Hoca kendisine Nûreddin Cerrâhî Âsitânesi şeyhi İbrahim Fahreddin Efendi'yi (Erenden) tavsiye etti.

Osmanlı İstanbulu'nun sosyal hayatını ve görgüsünü Cumhuriyet Türkiye'sine taşıyan köprülerden biri olan Fahreddin Efendi'ye intisabı Safer Dal'ın hayatında bir dönüm noktası oldu. Onun vefatına kadar (1966) hizmetinde bulundu. Daha sonraki yılları Fahreddin Efendi'nin halifesi Muzaffer Ozak'ın yanında geçti. Tarikat âyin ve zikirlerini tanıtmak, konferanslar vermek amacıyla ilki 1978 yılında Rennes şehrinde düzenlenen kültür sanat festivaline katıldı. Ardından Amerika Birleşik Devletleri ile Almanya, İngiltere, Hollanda, Belçika gibi Avrupa ülkelerine yapılan seyahatlerde Muzaffer Ozak'a eşlik etti. 1967, 1974, 1976 ve 1980 yıllarındaki hac yolculuklarında onunla birlikte Kudüs, Bağdat, Şam, Kahire gibi şehirlerde Ehl-i beyt ve evliyâ türbe ve kabirlerini ziyaret etti. Buradaki âlimler ve şeyhlerle tanışma fırsatı buldu.